

«6D011700 - Қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған Саметова Жанакуль Шынгисхановнаның «Қазіргі қазақ прозасындағы көркемдік ізденістер мен ағымдар және оны оқыту (XXI ғасыр)» тақырыбында жазылған диссертациялық жұмысына ресми рецензенттің

ПІКІРІ

1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі және жалпы ғылыми, жалпы мемлекеттік бағдарламалармен (практикалық және ғылым мен техника дамуының сұраныстарымен) байланысы

Қазіргі қоғамға қажет жоғары білімді кәсіби мамандарды дайындау әр пәннің ғылыми теориялық, әдіснамалық және әдістемелік жүйелерінің өзара сабақтастыққа құрылып, пәннің жетекші қызметін айқындаумен сипатталады. Жоғары мектептегі қазақ әдебиетін оқыту болашақ пән мұғалімдерінің ұлттық, жалпыадамзаттық, интеллектуалдық және жеке тұлғалық азаматтық құндылықтарын дамытуға бағытталып, пәнді оқытудың әдіснамалық деңгейдегі міндеттерімен ұштасады.

Қазіргі жаңа ғасырда туындап отырған галамдық әдеби құбылыстар, ағымдар мен бағыттарды және бүгінгі қазақ әдебиетінің даму үрдісі мен үдерісін әдебиеттанушылық және әдістемелік тұрғыда меңгерту болашақ мамандарға әдебиетті оқытудың басты бағдары болып табылады.

XXI ғасырдағы қазақ прозасын жанрлық, тақырыптық, мазмұндық, формалық-пішіндік ізденіс түрінде анықтап, оны жоғары мектепте оқытудың ғылыми-әдістемелік жүйесін жасауға ұмтылу зерттеу еңбегінің өзектілігін айқындай түседі.

Диссертациялық жұмыста қазіргі қазақ прозасының дамуы дәуір шындығы, сол дәуірдің қоғамдық-әлеуметтік сипаты, кейіпкер бейнесін ашатын көркемдік ізденістер мен ағымдарды біріктіре отырып, жазушының өзінің ерекше суреткерлік әлемін танытумен айқындалады.

Бүгінгі қазақ прозасының әлемдік әдеби-мәдени үрдістердің кейбір бағыттарымен үндесуін М.Мағауин, А.Алтай, Д.Амантай, Р.Мұқанова, А.Кемелбаева, Д.Қуат, Д.Рамазан және т.б. қаламгерлердің шығармаларындағы кейіпкерлердің өзгеше ойлауының, жан күйзелісінің, арман-тілегінің, өмірге деген көзқарасының дәстүрлі әдеби кейіпкерден алшақтығынан байқаймыз.

Сол себепті бұл диссертациялық жұмыста классикалық әдебиеттен жаңа заман әдебиетіне постмодернизмге бетбұрыс айқын байқалады. Оны жұмыстың бірінші тарауындағы ой-пікірлердің теориялық зерделенуінен көреміз. Зерттеуші қазіргі прозадағы өмір иірімдерін, автордың өзіндік айқындамасын, шығарманың көркемдік ерекшеліктерін теориялық талдауды әдістемелік талдаумен іштей бірлікте, тұтастықта қарастырып, XXI ғасырдағы қазақ прозасының көркемдік әлемін диалектикалық бірлікте үйлестіре алған.

Зерттеу жұмысында қазіргі қазақ прозасындағы көркемдік ізденістердің сөз өнерінің дәстүр сабақтастығында жаңғыруы еліміздің көрнекті әдебиеттанушы ғалымдарының зерттеулерінен өріс алып, жоғары мектепте әдебиетті оқытудың жаңа бағыттарын іздестіруге негіз болады.

2. Диссертацияға қойылатын талап деңгейіндегі ғылыми нәтижелері. Диссертациялық жұмыстың құрылымдық жүйесі мен тақырыптық мазмұны жаңа ғылыми нәтижелер алуға бағыттталып, докторанттың жасаған тұжырымдары қазақ әдебиетін оқытудағы қазіргі әдістемелік сұраныстармен бірлікте дәйектеледі.

Зерттеу жұмысы кіріспеден, үш тараудан, қорытынды, қосымшалар және пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады. Кіріспеде диссертант ғылыми тақырыптың өзектілігін, зерттелу деңгейін, мақсаты мен міндеттерін, ғылыми болжамын, жұмыстың теориялық-әдіснамалық негіздерін, зерттеу әдістері мен ғылыми жаңалығын, тәжірибелік маңызын ғылыми тұрғыда негіздейді. Диссертацияның бірінші тарауында қазіргі қазақ прозасындағы көркемдік ізденістер мен ағымдардың даму арналары, посмодернистік дискурс жан-жақты талданады. Екінші тарауда қазіргі қазақ прозасын оқытудың әдіснамалық негіздері, философиялық, психологиялық, педагогикалық аспектілері қарастырылады. Докторант бұл тарауда жоғары мектептегі әдебиетті оқытудың әдістемелік жүйесін, сол сияқты кейіпкер бейнесіне психологиялық талдау жасаудың жолдарын ұсынады.

Үшінші тарауда қазіргі қазақ прозасын оқытудың ғылыми әдістемелік жүйесі ұсынылады және эксперимент нәтижелері баяндалады. Аталған тарауда диссертант пәндік құзыреттіліктер мен әдеби-танымдық оқу дағдыларын дамытуда қолданылатын продуктивті оқыту әдістерін, инновациялық оқу стратегияларын, дәріс және семинар сабақтарының үлгілік жоспарын көрсетеді.

Зерттеу жұмысының құрылымы, мазмұны, қажетті ғылыми әдебиеттерді пайдалану дәрежесі, көлемі докторлық диссертацияларға (PhD) қойылатын талаптарға толық сәйкес келеді.

Диссертант Ж.Саметова зерттеудің ғылыми нәтижелерін «Қазіргі қазақ прозасындағы көркемдік ізденістер мен ағымдар» атты элективті оқу курсының негізінде жоғары мектепте қазіргі прозаны оқытудың әдістемелік жүйесі мен мазмұндық-құрылымдық моделін бере отырып дәлелдейді.

3. Ізденуші диссертациясында тұжырымдалған әрбір нәтиженің, тұжырымдары мен қорытындыларының негізделуі және шынайылық дәрежесі. Диссертациялық жұмыстың зерттеу нәтижелерінің негізделуі ізденушінің ғылыми-теориялық, психологиялық, педагогикалық және әдістемелік әдебиеттерді талдап, практикалық тұрғыда тексеріп, әрбір нәтиже бойынша қорытынды жасауымен айқындалады. Қазіргі қазақ прозасын оқытудың жоғары мектептегі қазақ әдебиетінің пәндік қызметін жүзеге асыруға бағыттталуы алынған нәтижелердің шынайылық дәрежесін көрсетеді.

4. Ізденушінің диссертациясында тұжырымдалған әрбір ғылыми нәтиже (қағида) мен қорытындының жаңашылдық деңгейі.

Диссертант қазіргі қазақ прозасын жоғары мектепте оқыту әдістемесінің

философиялық, педагогикалық, психологиялық негіздерін ғылыми тұрғыдан айқындауға ұмтылған. Зерттеу барысында қолданылған инновациялық әдістемелер, интерактивті оқыту технологиялары оқытудың жалпыдидактикалық қағидаларымен үндестік тауып, прозаны меңгертудің әдістемелік жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік бере алады. Ж.Саметованың «Қазіргі қазақ прозасындағы көркемдік ізденістер мен ағымдар» атты» атты курстың оқу бағдарламасын, силлабусын, дәрістік кешенін, семинар сабақтарын өткізудің, СӨЖ, СОӨЖ орындаудың әдістемелік нұсқауларын дайындап, байқаудан өткізуі жұмыстың жанашылдық деңгейін көрсетеді.

Диссертант ұсынып отырған тәжірибелік жұмыс қорытындылары әрбір ғылыми нәтиженің жаңалығын дәлелдеуге негіз болады.

5. Алынған нәтижелердің ішкі бірлігінің бағалануы.

Диссертациялық жұмыстағы алынған нәтижелердің ішкі бірлігі тараулар мен олардың тармақтарында жасалған тұжырымдардың логикалық байланысының бірізділігінен көрінеді. Зерттеушінің пайымдаулары қазіргі қазақ прозасын оқытуға негізделген әдістемелік ұстанымдармен ұштасып жатады. Зерттеуде айтылған әдістемелік ұсыныстар дәріс, семинар сабақтарының үлгілерінің берілуімен сипатталады.

Зерттеу барысында алынған нәтижелер студенттердің жаңа ғасырдағы қазақ әдебиетінің жаңа туындыларын оқуға деген қызығушылығын арттырып, болашақ маман ретінде жоғары мектепте әдебиетті оқыту әдістемесі бойынша білімдерін жетілдіруге септеседі.

Алынған нәтижелер еңбектің теориялық және практикалық маңыздылығын анықтай түседі және білім алушылардың шығармашылық іс-әрекеттерін, пәндік құзыреттіліктерін дамытуға мүмкіндік береді. Диссертациялық жұмыстың нәтижелерін жоғары мектептегі әдебиетті оқыту әдістемесінде, арнайы оқу курстарында, әдебиет сабақтарында қолдануға болады.

6. Диссертацияның негізгі қағидасының, нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының жариялануының жеткіліктілігіне растама.

Ж.Саметованың диссертациялық жұмысының нәтижесі, тұжырымдары мен қорытындылары отандық және халықаралық ғылыми конференциялар мен басылымдарда жарияланған мақалаларда көрініс тапқан. Зерттеу нәтижелерінің Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым министрлігі Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті бекіткен ғылыми басылымдарда -7, халықаралық скопус мәліметтер базасына тіркелген журналдарда 2 мақала, шетелдік, отандық ғылыми басылымдарда 4 мақала, барлығы-19 ғылыми мақаланың жарық көруі диссертацияның негізгі қағидасының, нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының жариялануының жеткіліктілігін растайды.

7. Диссертация мазмұнындағы және рәсімделуіндегі кемшіліктер мен ұсыныстар.

Диссертациялық жұмыста қазіргі қазақ прозасын жоғары мектепте оқыту әдістемесінің жоғары білім беру жүйесіндегі жаңа парадигмалармен

сабақтастығы жан-жақты талданып, оқу нәтижелері пәндік құзыреттіліктерді айқындауға, әдеби білім мазмұнын тұтас қабылдай алуға, көркем туындыларда көрініс тапқан қазіргі заманауи мәселелерді салыстырып, интерпретациялауға, қазіргі қазақ прозасының типологиялық ерекшеліктерін анықтауға септігін тигізетінін дәйектей алған дей отырып, төмендегідей ескертпе-ұсыныстарды да атап көрсету қажет деп санаймын:

1. Зерттеу нысанына алынған көркем шығармаларды іріктеуде, әдеби білім мазмұнын құрастыруда қандай ұстанымдар басшылыққа алынды?
2. Екінші тараудың «Жоғары мектепте прозалық шығармаларды оқытудың психологиялық аспектілері» тараушасында көбінесе шетел және Ресей ғалымдары ғана көрсетіледі. Неліктен қазақ психологтарының ғылыми еңбектеріне сілтеме жасалмаған? Мәселен, түйсіну, қиялдау, ойлау, елестету, қабылдау сияқты психологиялық қызметтердің механизмдері қазақ психологиясында, атап айтқанда Ж.Аймауытов, М.Жұмабаев, Т.Тәжібаев, М.Мұқанов, Қ.Жарықбаев, М.Алдамұратов және т.б ғалымдардың ғылыми тұжырымдарында жеке тұлғаның біртұтас даму деңгейін қамтитын күрделі құрылым ретінде қарастырылған, осыны ескеру керек сияқты.
3. «XXI ғасыр прозасындағы көркемдік ізденістер мен ағымдарды оқытудың жаңа әдістемелік жүйесі» атты үшінші тарауда қазақ әдебиетін оқыту әдістемесімен айналысқан отандық, яғни қазақ ғалымдарының зерттеулері неге қалыс қалған? Жоғары мектептегі әдебиетті оқытуға арналған құнды зерттеу ретінде әдіскер ғалым Б.Жұмақәеваның еңбегіне сілтеме жасалуы өте орынды, дей тұрғанмен диссертациялық жұмыста негізгі мәселенің бірі оқыту болғандықтан басқа ғылыми еңбектерге де талдау жасау керек еді.

8. Диссертация мазмұнының Ғылыми дәреже бере ережелерінің талаптарына сәйкестігі.

Қорыта айтқанда, диссертациялық жұмысты толық аяқталған, мақсатына жеткен, Ғылыми дәреже беру ережелерінің талаптарына сәйкес жазылған ғылыми еңбек деп бағалай отырып, Саметова Жанакүль Шынгисхановнаны докторы (PhD) дәрежесін алуға лайықты деп есептеймін.

**Ресми рецензент
эл-Фараби атындағы Қазақ
ұлттық университетінің
доценті, педагогика
ғылымдарының кандидаты**

